

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СУБ'ЄКТА ДІЯЛЬНОСТІ

Філософський підхід до проблеми людської самореалізації називає єдиний гідний для людини спосіб життя – шлях усвідомленого самовдосконалення, в основі якого поєдгає самосвідомість. Самосвідомість визначається у психології як концептуальне самовідображення «Я», усвідомлення суб'єктом себе самого як особистості: своєї діяльності на користь суспільства, свого місця у світі, своїх інтересів, знань, переживань, поведінки, стосунків з іншими людьми, рис характеру, своїх дій і вчинків, мотивів, цілей, розумових, моральних, фізичних якостей тощо [17, с. 308]. Як зазначає О.Л. Главацька, самосвідомість включає в себе такі дві складові: систему психічних процесів, що пов'язані з самопізнанням, самооцінкою, переживанням, ставленням до себе й регулюванням власної поведінки та систему відносно стійких утворень особистості, що виникають як продукти цих процесів. У поєднанні вони забезпечують можливість індивідуума усвідомлювати, з одного боку, свій тісний взаємовплив з об'єктами навколишнього світу, а з іншого – своєрідність, неповторність власної особистості, можливість виокремлювати себе зі світу та протиставляти себе йому [4].

Провідною метою даної роботи є дослідження уявлень про самосвідомість як про спосіб організації змісту професійного образу світу, як уявлення суб'єкта про «Я»-професійне. Об'єктом виступає професійна самосвідомість особистості; методом – теоретичний аналіз наукових психологічних джерел.

Будучи складно організованим психічним феноменом, самосвідомість має велику кількість форм вияву, які пов'язані з емоційною, пізнавальною, волевою стороною психічної діяльності особистості. Розглядаючи самосвідомість як самооб'єктивний особистісний досвід, у її структурі виділяють такі утворення, як образ «Я», цінності, ідеали, цілі, рівень домагань, уявлення про способи самооцінювання та породження особистісних змістів і т. д. Інтегруючим фактором самосвідомості є образ «Я». Структуру образу «Я» утворюють такі компоненти, як «Я минуле», «Я реальне», «Я майбутнє», «Я ідеальне». Інші елементи самосвідомості виконують регулятивну функцію у процесі взаємодії образу «Я» з цими компонентами [3, с. 173].

Як і інші складні психологічні утворення, самосвідомість постає нерозривною єдністю трьох сторін особистості: когнітивної (самопізнання), емоційної (ставлення до себе) і регулятивної. Відтак і терміни «самосвідомість», «уявлення про себе» застосовуються для опису когнітивної сторони самосвідомості, знання людини про себе. Емоційна сторона самосвідомості описується за допомогою термінів «ставлення до себе» і «самооцінка». «Образ Я» розглядається як структурне утворення самосвідомості, свого роду «підсумковий продукт» нерозривної діяльності трьох його сторін – когнітивною, емоційною і регуляторною [18]. Не лише теоретичний, але й практичний інтерес становить вивчення властивостей самосвідомості, адекватності самооцінок, структури і функцій «образу Я», що пов'язано з формуванням життєвої позиції особистості і самовдосконалення її в процесі творчої діяльності

Серед багатьох проблем у роботах вітчизняних психологів найбільший інтерес викликає проблема виникнення самосвідомості, її структура і рівнева організація. І.І. Чеснокова [20] пропонує розрізнати два рівні самосвідомості за критерієм тих рамок, в яких відбувається співвідношення знань про себе. На першому рівні таке співвідношення відбувається в рамках зіставлення «Я» та «іншої людини». Спочатку певна якість сприймається і розуміється в іншій людині, а потім переноситься на себе. Відповідними внутрішніми прийомами самосвідомості є переважно самосприйняття і самоспостереження. На другому рівні співвідношення знань про себе відбувається в процесі аутокомунікації, тобто в рамках «Я і Я». Людина оперує вже готовими знаннями про себе, якоюсь мірою вже сформованими, отриманими вже в різний час, у

різних ситуаціях. Як специфічний внутрішній прийом становлення самосвідомості зазначається самоаналіз і самоусвідомлення. Характеризуючи другий рівень, варто зазначити, що в даний період людина співвідносить свою поведінку з тією мотивацією, яку вона реалізує. Оцінюються і самі мотиви з точки зору суспільних і внутрішніх вимог. При формуванні життєвих планів і цілей самосвідомість сягає найвищого розвитку.

С.Л. Рубінштейн зазначає, що самосвідомість є відносно пізнім продуктом розвитку свідомості, адже лише з моменту виділення себе із оточуючого, усвідомлення своєї самостійності, своєї відокремленості від оточуючих людей, дитина доростає до самосвідомості. Самосвідомість за С.Л. Рубінштейном – не початкова даність, властива людині, а продукт розвитку. При цьому розвиток самосвідомості здійснюється в процесі становлення і розвитку самостійності індивіда як реального суб'єкта діяльності, а самосвідомість не має своєї окремої від особистості лінії розвитку, вона включається в цей процес. Вчений зауважує, що «розвиток самосвідомості проходить через ряд рівнів – від наївного невідання стосовно самого себе до все більш поглибленого самопізнання, що поєднується потім з усе більш визначеною самооцінкою, а іноді самооцінкою, що різко коливається» [14, с. 236-249].

На сучасному етапі розвитку надзвичайно важливим та необхідним завданням є синтез доробок різних шкіл психології самосвідомості, узагальнення всього цінного, що напрацьоване різними дослідниками, незважаючи на термінологічні та методологічні неузгодження між ними. Критеріями поділу відомих теорій є такі:

1. За підґрунтям формування самосвідомості, яке вбачали у різних феноменах: Л.С. Виготський – у логічному мисленні, С.Л. Рубінштейн – в органічній чутливості, Е. Фромм – в інтелекті та афективних процесах.

2. За джерелами становлення самосвідомості: Л.С.Виготський (соціальне середовище), І.І.Чеснокова (імманентну активність особистості), А.Г.Спіркін (посилення контролю над собою), Б.Г. Ананьєв (розвиток комунікативних властивостей).

3. За специфікою вияву самосвідомості: В.В.Столін (виділення своєї соціальної цінності, пошук сенсу буття), В.С.Мерлін (виявлення своїх можливостей та зіставлення їх із задатками та умовами розвитку), І.С.Кон (актуалізація процесу самоконтролю внаслідок не збігання внутрішнього «Я» та зовнішньої поведінки, К.Роджерс (зіткнення «Я-концепції» та досвіду особистості).

4. За ознакою вищого рівня розвитку особистості (К.К.Платонов, О.М.Ткаченко).

5. За зв'язком самосвідомості з потребою особистісного зростання, самореалізацією, відчуттям «ідентичності его» (Е.Еріксон)

6. За прагненням до єдності, інтеграції особистості (А.Маслоу) [16].

Дослідники самосвідомості наголошують, що її формування пов'язане з утворенням системи усвідомлених значень та оцінок об'єктів навколишнього світу, в результаті чого індивід усвідомлює себе суб'єктом соціальної системи. Тільки через внутрішнє розмежування – «Я» як «Я» і «Я» як представник спільноти – можлива цілісна рефлексія над «Я». Отже, самосвідомість є формою рефлексії індивіда над собою, тобто являє собою таку реальність, пізнання якої дозволяє людині у більшій мірі пізнати саму себе. Основою пізнання особистістю себе як представника суспільства зі специфічним світосприйняттям, світовідчуттям, що детермінує певну поведінку є рефлексія.

Автор Г.М. Свіденьска виходить з використання поняття «самосвідомість» як родового, що включає як процесуальні, так і структурні характеристики. «Образ Я» і «Я-концепція» розглядаються як структурні утворення самосвідомості, як «кінцевий продукт» нерозривної діяльності трьох її сторін [15]. Складною, інтегративною властивістю психічної діяльності особистості постає самосвідомість. Як регулятор поведінки самосвідомість не лише певним

чином фіксує результат психічного розвитку особистості на конкретному етапі, а також має властивість впливати на подальший розвиток особистості. Згідно з позицією Г.М. Свіденської, суб'єктивне начало самосвідомості розглядається у зв'язку із загальним інтелектуальним рівнем особистості, її включенням у творчу діяльність, культурним рівнем індивідуального розвитку.

Як ми мали можливість переконалися, в багатьох психологічних теоріях проблема самосвідомості є однією з центральних. Більшість дослідників проблеми вважають, що самосвідомість – це перш за все процес, за допомогою якого людина пізнає себе й оцінює себе. «Самосвідомість в психічній діяльності особистості виступає як особливо складний процес опосередкованого пізнання себе, розгорнутий в часі, пов'язаний з рухом від одиничних ситуативних образів через інтеграцію подібних багаточисельних образів в цілісне утворення – в поняття свого власного «Я як суб'єкта», відмінного від інших суб'єктів. Багатоступінчастий і складний процес самопізнання пов'язаний зі всілякими переживаннями, які надалі також узагальнюються в емоційно-ціннісне ставлення особистості до себе» [20, с. 122].

Оскільки свідомість не лише виявляється, але й формується у діяльності, то вплив професійного навчання, а в подальшому – і професійної діяльності на формування індивідуальної свідомості є безперечним. Так, згідно з думкою С.Л. Рубінштейна, вищі психічні функції людини спеціалізуються «в залежності від різних умов, у яких відбувається мисленнєвий процес» [14, с.145].

Професійну самосвідомість розглядають як невід'ємну складову самосвідомості взагалі, яка являє собою комплекс структурних компонентів, що дає можливість усвідомлювати особистості себе як професіонала, утворює цілісний образ і систему професійних відносин і установок, зумовлює саморегуляцію своїх дій через пізнання та самооцінку професійно важливих потреб, можливостей, якостей та емоційного ставлення до себе як до суб'єкта професійної діяльності [6; 8; 11].

Проблематика професійної самосвідомості є полідисциплінарним предметом дослідження на перетині теорії діяльності (О.М. Леонтьєв, Б.Ф. Ломов); теорії професійного становлення особистості (Є.О. Клімов, І.С. Кон, Л.М. Мітіна) і теорії особистості (О.Г. Асмолов, В.С. Мерлін, К.К. Платонов та ін.). Змістом професійної самосвідомості є стійкі уявлення про відповідну професійну, психологічну, соціальну й моральну ідентичність членів групи. Усвідомлення спільності інтересів виражається в професійній самосвідомості та формуються, діють механізми соціально-психологічної консолідації групи й підтримки стабільності її соціального статусу [19].

Ж.П. Вірна [2], слідом за дослідженнями Д. Сьюпера, розглядає професійну свідомість як результат входження суб'єкта в професійну роль, за якого великого значення набуває уявлення людини про свою особистість. Згідно з її доробком, професійна перевага й тип кар'єри є варіантом реалізації складної «Я-концепції»: людина свідомо прагне здобути професію, причому вимоги щодо неї передбачають роль, що відповідає її уявленням про себе. Неповторні риси й особливості, що входять у професійну свідомість, пов'язані із специфікою індивідуальної життєдіяльності людини.

Такі поняття, як повнота й високий рівень оволодіння професійними знаннями, вміннями й навичками, принципами професійної етики, можливостями їхнього творчого застосування й ретрансляції, прийнято класифікувати як професіоналізм [6]. Звідси можна зробити висновок, що професійна свідомість вивчається як таке відбиття дійсності, у якому поєднується вся сукупність алгоритмів, норм, цінностей, мови, властивих певному виду професійної діяльності, що відокремився від інших. Забезпечення цілісності професійної культури фахівця покладається на професійну самосвідомість [8]. Якщо звернутися до дефініції професійної свідомості Н.О. Кучеровської, то за її концепцією це є «певний ментальний простір, значеннєва

репрезентативна структура, в котрій представлена картина професійної діяльності і самого суб'єкта як представника цієї професії» [10, с. 27].

На думку більшості вітчизняних психологів, визначальними факторами розвитку професійної самосвідомості є власне практична діяльність людини та її взаємодія з іншими людьми, за допомогою чого вона засвоює накопичений людством досвід. При цьому, безпосередній вплив на розвиток самосвідомості має професійна соціалізація та діяльність особистості (зокрема навчальна) визначні науковці цих підходів К.О. Абульханова-Славська, О.М. Іванова, Є.О. Климов, С.Д. Максименко, В.В. Москаленко, В.В. Рибалка, Т.М. Титаренко та інші.

Доцільно зазначити критерії рівня сформованості самосвідомості:

1. Ставлення особистості до загальнолюдських цінностей, що передбачає, насамперед, знання про етнокультурні, етнопсихологічні особливості свого народу, самооцінку, самопізнання;

2. Рівень сформованості психологічних потреб, мотивів та інтересів, що виражається в активному опануванні, відстоюванні, розвитку власних інтересів, цінностей, почуття гідності, в баченні сенсу свого життя, рівні домагань;

3. Реальний вияв свідомості в поведінці і вчинках особистості [7].

Розвиток професійної самосвідомості людини, за словами І.В. Романова і А.А. Хвана [13], передбачає її входження у професію, що супроводжується інтеріоризацією нормативної професійної моделі. Автори зазначають, що дана інтеріоризація включає в себе такі етапи: 1) ознайомлення з моделлю через навчання; 2) засвоєння моделі за допомогою практичної діяльності; 3) ідентифікація себе з визначеною моделлю, що включає усвідомлення професійної діяльності як цінності в ієрархії мотивів особистості, надання цим мотивам соціально значущого характеру, відповідності особистості та професійної картини.

Варто зазначити, що формування професійної самосвідомості майбутнього фахівця, на думку Брудного В.І., Каганова А.Б., залежить від таких чинників: наскільки обраний фах відповідає можливостям особистості, позитивного ставлення до себе як до фахівця, від бажання та стійкості потреби набувати знання у відповідній освітній сфері [1].

Важливо також зазначити, що існує безумовний вплив професійного навчання, а згодом і професійної діяльності на формування самосвідомості. Так, згідно з думкою С.Л. Рубінштейна, вищі психічні функції людини спеціалізуються «в залежності від різних умов, у яких відбувається мисленнєвий процес» [14, с. 145]. Багатоаспектною та багатогранною є діяльність сучасної особистості, проте суспільне життя характеризується не лише певним багатоплановим складом діяльностей, його можна охарактеризувати наявністю «провідної діяльності, яка виконує основну роль у розвитку особистості» [14, с. 57].

Одним із найважливіших етапів формування особистості в період професійної підготовки є стрімке оволодіння професійними знаннями, навичками та вміннями, що також веде за собою істотні зміни у структурі свідомості. Від того, як студенти уявляють, певною мірою проектують своє професійне майбутнє (усвідомлення життєвих і професійних цілей, планування професійного розвитку та реалізація самовдосконалення) залежить ефективність процесу професійного становлення [5; 11].

Відомий вчений Е.Ф. Зеєр зазначає в своїх працях, що розвиток компетентності, спрямованості, професійно важливих якостей та психофізіологічних властивостей є головною метою особистісно орієнтованої професійної освіти. Дослідник уточнює: «Важливе значення в реалізації професійної освіти належить соціально-професійній спрямованості, інтегральною складовою якої є професійна самосвідомість. У процесі її становлення відбувається психологічна перебудова особистості від професійного самовизначення до самореалізації в

навчально-професійній діяльності» [6, с. 265]. Існує взаємозв'язок між рівнем розвитку професійної самосвідомості та належністю людини до певної професії, адже остання включає до самосвідомості образ реального й ідеального «Я», образ майбутньої професії, – вважає Е.Ф. Зеєр. «Вибір професійного шляху мотивує постановку тих чи інших професійних і життєвих цілей. Важливого значення набуває соціально-професійна позиція оптанта, головними складовими якої є смислотвірні мотиви, ціннісні орієнтації та значеннєві установки. Образ професії як когнітивно-емоційне утворення служить мотивуючим фактором оцінки себе. Таким чином, самооцінка виступає внутрішнім побудником зіставлення минулого (знань і досвіду), сьогодення (переживань «Я») і майбутнього (мети)», – зазначає автор [6, с. 217].

Уже під час навчання у вищому навчальному закладі людина починає розуміти, чи відповідає вибір професії її початковим уявленням. Професійне самовизначення майбутнього фахівця, інтеграція його якостей у професійну спрямованість, виникнення професійного мислення – все це пов'язане з періодом навчання у вузі, адже в цей період життя формується значно ширша та стійка мотивація майбутньої професійної діяльності. Під час професійного навчання, професійного становлення особистості, згідно з концепцією В.О. Сластьоніна, виділяються кілька рівнів:

1. Рівень становлення адаптивний. Ця стадія передбачає пристосування до професійної діяльності: адаптація до нових життєвих реалій, професійна діяльність відбувається за відпрацьованою схемою, творча активність слабка, відбувається формування навичок емоційної саморегуляції, прийняття суб'єкт-суб'єктних стосунків, безпосереднє віднаходження прямих та альтернативних способів вирішення професійних проблем та життєвих.

2. Рівень становлення професійно-репродуктивний. Це стадія освоєння професійних знань і умінь, розвитку потреби у професійній реалізації, актуалізації пізнавальної рефлексії, оволодіння цінностями і смислами професійної діяльності, розвитку первинних умінь створювати проекти життєвого шляху, розвитку мислення, розуміння.

3. Рівень становлення особистісно-продуктивний. Стадія прийняття особистісного сенсу професійної діяльності: відбувається розвиток регулятивних механізмів діяльності, спілкування, творчості, пошук і стимулювання індивідуального стилю професійної діяльності, готовності до професійного вирішення теоретичних і практичних проблем, вироблення адекватного комунікативної поведінки майбутнього фахівця у професійній діяльності.

4. Рівень становлення суб'єктно-креативно-професійний. Відбувається практична реалізація професійного становлення майбутнього спеціаліста: суб'єктна реалізація особистісно-професійного становлення фахівця; вміння здійснювати необхідну корекцію на основі самоаналізу професійної і життєвої діяльності; посилення ролі професійних знань в особистісному, життєвому і професійному плані; систематизація поглядів і установок відносно життєвого і професійного шляхів; віднайдення свого власного індивідуального стилю професійної діяльності; повна готовність до професійної діяльності [12].

Таким чином, професійна самосвідомість виявляє себе в різноманітних формах, пов'язаних із пізнавальною, емоційною, вольовою стороною психічної діяльності суб'єкта праці. У структурі професійної самосвідомості як самооб'єктивному особистісному досвіді можна виділити такі утворення, як професійні цінності, ідеали, цілі, рівень домагань, уявлення про способи самооцінювання та породження особистісних смислів і т. д. Інтегруючим фактором професійної самосвідомості є образ «Я-професійне», структуру якого утворюють такі компоненти, як «Я минуле», «Я реальне», «Я майбутнє», «Я ідеальне». Ці та інші елементи самосвідомості виконують регулятивну функцію у процесі взаємодії образу «Я-професійне» зі згаданими елементами.

Логічним висновком з аналізу уявлень вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо структури професійної самосвідомості є такий: переважною є трикомпонентна будова самосвідомості, яка включає когнітивну, афективно-оцінну й регулятивну складові. Когнітивну (описову) складову самосвідомості найчастіше називають «Я-концепцією», уявленнями про себе, знаннями про своє «Я». При описі афективно-оцінної складової використовують поняття самооцінки, ставлення до себе, самоповаги, самоприйняття тощо. Регулятивна складова описується в таких поняттях, як саморегуляція, самоконтроль, самоствердження, самоосвіта, саморозвиток, самовдосконалення тощо. Структура професійної самосвідомості представляється у вигляді ієрархічної системи, у рівневих моделях, при цьому кожний з рівнів одночасно описує особливості функціонування професійної самосвідомості й фази її розвитку в професіогенезі.

Література

1. *Брудный В.И., Каганов А.Б.* Адаптация студентов младших курсов вуза. (Из опыта работы технических вузов юга Украины). – М.: Отдел научной информации НИИВШ, 1975. – 36 с.
2. *Вірна Ж.П.* Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога : монографія / Вірна Ж.П. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003.–320с.
3. *Галузьяк В.М.* Педагогіка : навч. посіб. / В.М. Галузьяк, М.І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : Вінобдрукерня, 2001. – 200 с.
4. *Главацька О. Л.* Основи самовиховання особистості : навчальний посібник для ВНЗ / О.Л. Главацька. – Київ : Кондор, 2008. – 228 с.
5. *Зеер Э.Ф.* Психология личностно-ориентированного профессионального образования / Зеер Э.Ф. – Екатеринбург: Изд-во УрГППУ, 2000.– 258 с.
6. *Зеер Э.Ф.* Психология профессий: учебное пособие для студентов вузов / Зеер Э.Ф. – М. : Академический проект, 2006.– 336 с.
7. *Кагальняк А.И.* Формирование самооценки профессионально значимых качеств будущих учителей / Кагальняк А.И., Ящишин К.Е // Вопросы психологии. – 1989. – №5. – С.45–51.
8. *Короткина Е.Д.* Психологические особенности профессиональной деятельности менеджера в контексте организационной культуры: (На примере торговых организаций): автореф. дис. на соискание учёной степени канд. психол. наук : 19.00.03 / Е.Д. Короткина.– Тверь, 1999.– 23 с.
9. *Косар У. Б.* Напрями розвитку професійної самосвідомості керівника у процесі професійної соціалізації / У.Б. Косар // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Т. 10. Ч. 2. – Київ, 2008.– 525, с. – С .262–266.
10. *Кучеровская Н. А.* Психосемантическая структура профессионального сознания практикующего психолога: дис.кандидата психол. наук: 19.00.01 / Кучеровская Наталья Александровна. – К., 2007. – 203 с.
11. *Митина Л.М.* Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях / Митина Л.М. // Вопросы психологии. – 1997. – №44. – С. 28–34.
12. *Психология и педагогика* / Под ред. : К.А. Абульханова-Славская, Н.В. Василина, Л.Г. Лаптев, В.А.Сластенин. – М., 1988. – 305 с.

13. Романов И.В. К анализу понятия «профессия» / И.В. Романов, А.А. Хван // Вопросы прикладной психологии : сб. научн. труд.– Новокузнецк, 1995. – С. 51–60.
14. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : В 2 т. – Т. 2 / Рубинштейн С.Л. – М. : Педагогика, 1989.– 328 с.
15. Свіденська Г.М. Психологічні особливості розвитку самосвідомості особистості в період підліткової кризи : Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Свіденська Г.М. – Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. , 2008. – 21 с.
16. Скрипник Т.В. Психологические средства антиципирующей коррекции отклоняющегося поведения личности : Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Скрипник Татьяна Владимировна.– Новосибирск, 2000.– 183 с.
17. Скрипченко О. В. Загальна психологія: Підручник / Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін.– К.: Либідь, 2005.– С. 464.
18. Столин В.В. Самосознание личности / Столин В.В. – М.: Издательство Московского Университета, 1983. – 284 с.
19. Сторож О.В. Аналіз основних теоретико-методологічних підходів до вивчення і розвитку самосвідомості особистості / О.В. Сторож // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2004.– Вип. 30. – С. 202–207.
20. Чеснокова И.И. Проблема самосознания в психологии / Чеснокова И.И. – М. : Наука, 1977. – 144 с.

В статье приводятся результаты теоретического анализа представлений о профессиональном самосознании как о способе организации содержания профессионального образа мира. Выделены в структуре профессионального самосознания, такие образования, как профессиональные ценности, идеалы, цели, уровень притязаний, представления о способах самооценивания и происхождения личностных смыслов. Описана иерархическая структура профессионального самосознания, его трехкомпонентное строение, состоящее из: когнитивной составляющей самосознания, которую часто называют «Я-концепцией» с представлениями о себе и знаниями про свое «Я»; аффективно-оценочной составляющей с использованием понятий самооценки, самоуважения, и т.д.; регуляторной составляющей с понятиями саморегуляции, самоконтроля, самообразования. Структура представлена в виде моделей разных уровней, где каждый уровень описывает особенности функционирования профессионального сознания и фазы его развития в профессиогенезе .

The article contains the results of theoretical analysis of perceptions about professional self-actualization as about the method of arrangement of content of the professional image of the world. Such formations as professional values, ideals, goals, level of claims, perceptions about ways of self-estimation and origin of personal meanings are emphasized in the structure of professional self-actualization. Hierarchic structure of professional self-consciousness, its three-component frame consisting of cognitive component of self-consciousness often called “Self-concept” with perceptions about yourself and your “Ego”; affective-evaluative component with use of concepts of self-evaluation, self-esteem etc; regulatory component with concepts of self-regulation, self-control and self-education. The structure is represented in the form of models of different levels, where each level describes the peculiarities of functioning of professional consciousness and phases of its development in professional genesis.

Статтю подано до друку 18.04.2012.